

MAGYAR BÉKEFENNTARTÓK AFRIKAI TAPASZTALATAI: ANGOLA ÉS UGANDA

Besenyő János
őrnagy, PhD aspiráns
Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
besenyo.janos@gmail.com

Az 1990-es évek elején a hidegháború megszűnésével, a Magyar Honvédségben szolgálók számára egyre több lehetőség nyílt olyan államokban békefenntartóként szolgálatot vállalni, ahová korábban még csak nem is utazhattak. Az ENSZ által működtetett békefenntartó missziókba egy éves időtartamra utaztak katonáink, akik végig egy adott műveletben szolgáltak. Kivétel, eltérés ettől nem igazán volt. A cikkemben megszólaltatott **Makay Viktor** alezredes ebből a szempontból különleges helyzetben volt, ugyanis az 1 év alatt két, – egymástól földrajzi értelemben is távolálló – ENSZ misszióban szolgált. Az egyik művelet az ENSZ Második Angolai Ellenőrző Missziója, a második pedig az ENSZ Ugandai–Ruandai Megfigyelő Missziója volt. Mielőtt ismertetném a magyar békefenntartó tapasztalatait, bemutatom a két misszió előzményeit.

Angola közel 500 éven keresztül, egészen 1975 novemberéig portugál gyarmatként működött, majd a függetlenség megszerzése után rövidesen kitört a 16 éven keresztül tartó véres polgárháború. Az ország helyzetét két tényező nehezítette meg igazán. Az egyik, az ország ásványi anyagokban való mérhetetlen gazdagsága, a másik pedig az alulművelt, képzettség nélküli helyi populáció, melynek tagjai igazából nem tudtak mit kezdeni a rájuk szakadt függetlenséggel, inkább törzsi-nemzetiségi érdekeik mentén politizáltak, nem pedig egy egységes országgént gondolkodtak. Természetesen a már egymással korábban is ellenséges viszonyban levő nemzetiségek gyorsan egymás torkának ugrottak, bár ezt ideológiai tartalommal igyekeztek megtölteni. Akadt persze „önzetlen segítség” is, mivel a kétpólusú világrendszer vezető nagyhatalmai – indirekt módon

– megkezdték Angola folyamatos támogatását. A hivatalos – szocialista hátterű – kormány támogatására bevonultak a kubai csapatok, amíg az ország másik részén a dr. Savimbi által vezetett árnyékkormány és illegális hadsereg támogatását az USA – a zairei (ma DRC Kongó) kormány felhasználásával, valamint a Dél-afrikai Köztársaság megszálló csapataival vállalta magára. Az országot tönkretévő polgárháború a szembenálló feleknek, és az őket támogató nagyhatalmaknak egyre nagyobb gondot okozott, így 1988. december 22-én az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) égisze alatt Angola, az Egyesült Amerikai Államok, a Szovjetunió, Kuba és Dél-Afrika megállapodást kötöttek New Yorkban. A New York-i megállapodás értelmében Angolából kivonultak a dél-afrikai és a kubai csapatok. Ezután, ha lassan is, de megkezdődött az enyhülés és a Világszervezet létrehozta az ENSZ Első Angolai Ellenőrző Misszióját (UNAVEM I – United Nations Angola Verification Mission), amely 1989 januárjától egészen 1991 júniusáig működött az országban.

1991-ben a portugál Bicesseben, a „trojka” (USA, Oroszország, Portugália) támogatásával végül a szembenálló felek békét kötöttek. A békeszerződés felügyeletét az érintett felek a Világszervezetre bízták. A békeszerződésben a felek többek között rögzítették, hogy általános szabad választásokat tartanak, valamint nemzeti hadsereget hoznak létre, miután mind az UNITA (União Nacional para a Independência Total de Angola) egységeit, mind a kormánycsapatokat felosztatják. A két fél abban állapodott meg, hogy a szembenálló

csapatok „munka” nélkül maradt katonáit együttesen integrálják a nemzeti hadseregbe.

„Az ENSZ az angolai művelettel kívánta bebizonyítani, hogy nagy költségvetés és robusztus haderő nélkül is képes lesz az ország helyreállítására, stabilizálására.”

Az ENSZ Második Angolai Ellenőrző Misszióját (UNAVEM II) a Bicesse-i Megállapodás után, az ENSZ BT 696. sz. határozatával hozták létre 1992. május 30-án. A misszió fő feladata volt a szembenálló felek lefegyverzése és a nemzeti hadsereg létrehozása. Ezen kívül az ország területének aknamentesítését, a humanitárius segélyek célba juttatását, illetve bizonyos közigazgatási feladatok ellátását végezték. A 151 millió USD költségvetésű műveletben 350 fegyvernélküli katonai megfigyelő, 126 rendőr és 400 választási megfigyelő vett részt. A namíbiai választásokkal ellentétben a békefenntartók nem vettek részt az angolai választások megszervezésében, csak megfigyelőként voltak jelen. A megszokott ENSZ missziókhöz képest az UNAVEM II ugyan kislétszámmal rendelkezett, de azt a célt, amelyre létrehozták – megfigyelés, ellenőrzés, tanácsadás és nem béketeremtés vagy kikényszerítés – sikeresen megvalósította. Az ENSZ az angolai művelettel kívánta bebizonyítani, hogy nagy költségvetés és robusztus haderő nélkül is képes lesz az ország helyreállítására, stabilizálására. Ezért is kaptak sokkal kevesebb pénzt, mint a szomszédos Namíbia, amely 430

Angola. Forrás: UN

millió USD költségvetéssel rendelkezett. Talán ezért is hasonlította magát és a missziót az ENSZ főtitkár különleges megbízottja, Margaret Anstee egy DC3-as szállítógéphez, amely épp csak annyi üzemanyaggal rendelkezik, hogy repülni tudjon.

Az UNAVEM II képviselői az 1992 szeptemberében tartott választást szabályosnak és törvényesnek nyilvánított-

ták, amivel az USA, az EU, Dél-Afrika és más nemzetközi megfigyelők is egyetértettek. Ennek ellenére az eredményeket vitató UNITA ismét háborút indított, amely hamarosan lángba borította az országot. Az ENSZ sikertelenül próbált közvetíteni a szembenálló felek között, sőt a megromlott biztonsági helyzetre hivatkozva a békefenntartók nagy részét ki is vonták Angolából,

amit a helyiek többsége igen csak zokon vett. Úgy gondolták, hogy az UNAVEM II misszióknak elég lehetősége lett volna – akár fegyveres erő bevetésével is – békét teremteni. Ezt erősítették meg a kormányzat és az UNITA közleményei is, amelyekben egymást hibáztatták a tűzszünet felrúgásáért, illetve egymástó függetlenül az ENSZ felelősségét és tehetetlenségét bizonygatták. A felűhődött és egymással harcoló angolaiak több esetben is rálöttek a békefenntartók táboraira és járműveire. Ezután majdnem két évbe telt, hogy a szembenálló erők ismét békét kössenek.

Az első egyeztetésekre 1992 novemberében Namibe tartományban, majd 1993 januárjában pedig Addisz Abebában, illetve április-május hónapokban Abidjanban került sor – ezek azonban sajnos sikertelenül záródtak. A szembenálló felek ugyanis csak akkor voltak hajlandóak tárgyalni, ha valamilyen kedvezőtlenebb pozícióba kerültek, egyébként fegyveres erővel igyekeztek a hatalmat megragadni. A Világszervezet sem kezelte megfelelően a kialakult helyzetet, hisz figyelmét ekkor főleg a Bosznia-Hercegovina területén folyó események kötötték le. Amikor az UNITA további 1000 békefenntartó kiküldését kérte Angolába – a tárgyalások folytatásáért cserében –, elutasították azt. Erre a lázadók követelték a főtitkár különleges megbízottjának azonnali leváltását, mivel az szerintük a kormányt támogatta. Anstee az Abidjanban tartott sikertelen tárgyalások után hagyta el a misszió területét, utódja Mali korábbi külügyminisztere Alioune Blondin Beye lett, aki az afrikai államok támogatásával 1993 júni-

usában és novemberében Lusakában tárgyalóasztalhoz ültette a kormányt és az UNITA vezetőit. A tárgyalások eredményesen zárultak és a szembenálló felek 1994. november 20-án aláírták a lusaka-i békemegállapodást, amely november 22-én lépett hatályba. A békeszerződés ellenére az ország több területén is feszült maradt a helyzet a kormánycsapatok és a lázadók egységei között. A misszió vezetése bizalomerosítási okokból kisebb táborokat és megfigyelőpontokat állított fel az ország több részében és a békefenntartók a gyakoribb járőrözéseikkel igyekeztek stabilitást nyújtani a polgári lakosoknak. Az UNAVEM II a Lubangóban létesített regionális parancsnokság mellett továbbiakat állított fel Huambo, Luena, Menongue, Saurimo és Uíge városai-ban, illetve egy technikai misszió érkezett a Világszervezet New York-i központjából, amely az ENSZ BT számára fogalmazott meg javaslatokat a misszió jövőjével és működésével kapcsolatosan. A misszió jelentését a Biztonsági Tanács 1994. december 4-én fogadta, majd az UNAVEM II létszámának bővítéséről és mandátumának 1995. január 31-ig történő meghosszabbításáról döntöttek. Habár a szembenálló felek között továbbra is megmaradtak bizonyos feszültségek, a tűzszünetet betartották, a békefenntartók pedig az mandátumuknak megfelelően ellenőrizték a lusaka-i megállapodás betartását, illetve külön-külön is együttműködtek a kormánnyal és az UNITA helyi erőivel.

1994. december 8-án az ENSZ BT elfogadta a 966 sz. határozatot, amely 1995. február 8-ig hosszabbította meg a misszió mandátumát és felkérte a

főtítkárt, hogy tegyen javaslatot egy új művelet megindítására, amely felválthatná az UNAVEM II műveletet. A főtítkár 1995. február 1-jén tette le az UNAVEM III megalapításával kapcsolatos terveit az ENSZ BT elé, illetve jelentős létszámemelést hajtottak végre az angolai békefenntartók állományában. A tervezetet a Tanács elfogadta és a 976. sz. határozattal 1995. február 8-i hatállyal megalapították az UNAVEM III műveletet, amely a békefolyamat támogatását, a lusaka-i megállapodás előírásainak és az ENSZ BT határozatainak betartásáért felelt.

Ruandában hasonló események zajlottak le, mint Angolában, de teljesen más típusú műveletet indított ott a Világszervezet. A korábban belga gyarmati függésben lévő Ruanda, a függetlenségének elnyerése óta folyamatos problémákkal küzdött a hutu és a

tuszi népcsoportok közötti ellentétek miatt. 1959-ben a hatalmon lévő kormányt katonai puccsal megdöntötték, melynek következtében több tuszinak el kellett menekülnie az országból. Az 1973-as puccs idején hasonló események történtek. A menekültek többsége Ugandába ment, ahol az 1980-as évek végén megalapították a Ruandai Hazafias Frontot (RPF), amelynek fegyveresei 1990 októberében a határt átlépve több támadást hajtottak végre ruandai (hutu) célpontok ellen. A következő évben a környező államok közvetítésével több tűzszüneti megállapodást kötöttek a szembenálló felek, de azokat minden alkalommal megszegték, így a harcok tovább folytatódtak. Egy újabb megállapodás nyomán az Afrikai Egységsszervezet (OAU) és Tanzánia 1992. július 22-én létrehozta egy 50 fős katonai megfigyelő csoportot

UNAVEM II-bázis, Sumbe, Angola. Forrás: UN Photos

(NMOG I), amely azonban képtelen volt megakadályozni a további ellenségeskedéseket. Ezután az OAU ismét tárgyalóasztalhoz ültette a szembenálló feleket, akik 1993 augusztusában újfent békét kötöttek és aláírták az ezt szentesítő Arusha-i Megállapodást. Az egyezség megkötése után újabb, afrikai katonákból álló megfigyelő csoport (NMOG II) kezdte meg tevékenységét a határon. Azonban Ruanda és Uganda is az ENSZ katonák jelenlétét preferálta volna inkább, mivel szerintük az OAU nem volt képes hatékonyan betartatni a megállapodásokat. Ezt a kérésüket hivatalosan is megküldték a Világszervezet képviselői számára, akik 1993. június 22-én elfogadták a 846. sz. határozatot, amely létrehozta az ENSZ Ugandai–Ruandai Megfigyelő Misszióját (UNOMUR). A misszió az ugandai és ruandai határ mentén, kizárólag Uganda területén működhetett. Legfontosabb feladata az volt, hogy megakadályozza bármilyen fegyveres erő vagy fegyverzet (könnyűfegyverek, lőszer, illetve bármi, amit a hutu és tuszi népcsoportok fegyverként használhattak volna egymás ellen) bejutását Ruanda területére. Ezért a békefenntartók jogosultak voltak az utakon bármilyen Ruanda felé haladó járművet megállítani és átvizsgálni. Amennyiben tiltott eszközt találtak, azt elkobozták. A misszió tevékenységei közé tartozott még az OAU megfigyelő csoportjának támogatása, amelyet úgy oldottak meg, hogy az UNOMUR két logisztikai szakembere csatlakozott az afrikaiakhoz és az ő szervezetükön belül folytatták a tevékenységüket a továbbiakban.

Megkezdzi rövid munkáját az UNOMUR

Az UNOMUR megfigyelői azonban csak akkor települhettek ki a misszió területére, amikor az ENSZ megállapodást kötött a szembenálló felekkel, akik hozzájárultak a misszió működéséhez, illetve szavatolták a tagjainak biztonságát. A megállapodás megkötése egészen augusztus 16-ig húzódott. A misszió előkészítő törzse két nap múlva már meg is érkezett az ugandai-ruandai határtól alig 20 kilométerre található Kabale városába, ahol megkezdtek az UNOMUR parancsnokság felállítását. A misszió első tagjai szeptember végére érkeztek ki és október elejére a teljes állomány (81 fő) elfoglalta a beosztását és megkezdte a munkát.

A békefenntartók a két legforgalmasabb határátkelőhelyen, illetve további három helyen ellenőrzőpontokat állítottak fel, ahol az átmenőforgalmat ellenőrizhették. Természetesen nem voltak képesek minden járművet átvizsgálni, csak a gyanúsakat. Az ilyen járművek kiszűrését segítették a mobil járőrök, akik dzsipekkel járták a határvidéket és a főutakat elkerülő csempészekre vadásztak. Az ENSZ békefenntartóinak jelenléte miatt nem csak a csempészek száma csökkent radikálisan, de a határmentén élők is nagyobb biztonságban érezték magukat.

A misszió szerepe október 5-én megváltozott, ugyanis az ENSZ létrehozta az ENSZ Ruandai Segély Misszióját (United Nations Mission for Rwanda – UNAMIR), amely az Arushai Megállapodás betartatásáért, a tűzszünet ellenőrzéséért, a misszió területe-

tén folyó humanitárius tevékenységért felelt. Mivel a két művelet több területen is lefedte egymás tevékenységét, a Világszervezet vezetői úgy döntöttek, hogy az UNOMUR missziót beleolvastják az ENSZ Ruandai Segély Missziójába. Erre azonban a ruandai helyzet gyors romlása miatt nem került sor.

1994. április 6-án ismeretlenek lelőtték azt a francia katonai repülőgépet, amely Juvéna Habyarimana ruandai elnököt, illetve Cyprien Ntaryamira burundi elnököt szállította. A támadást senki sem élte túl. A szerencsétlenséget követően azonnal megindult az a három hónapra keresztül tartó vérengzés, amelynek során a hutu milíciák több mint 800 000 tuszit (köztük nőket, gyerekeket és idős embereket) illetve mérsékelt hutukat gyilkoltak le. A népirítás csak akkor fejeződött be, amikor az RPF fegyveres egységei elfoglalták a fővárost.

Amikor a genocídium megkezdődött az UNOMUR kiterjesztette tevékenységét a közös ruandai-ugandai határ teljes hosszára. A békefenntartók folyamatosan járőröztek, nem csak gyalog vagy gépjárművel, hanem helikopterekkel is, sőt erősítést is kaptak. A műveletben szolgálók fedezték fel, hogy a ruandai kormány a zairei kormánytól kapott fegyvereket, és a Kivu-tón keresztül Bukavu és Goma városokból hajókkal szállította azokat Ruandába. Ugyan csak ők jelentették, hogy az ugandai hadsereg egységei pedig az RPF gerilláinak szállítanak át fegyvereket a határon keresztül. A legnagyobb segítséget mégis az ENSZ által magára hagyott UNAMIR békefenntartóinak tudták nyújtani, ugyanis az ugandai Entebbe

reptérről biztosították a Ruandában szolgálók számára szükséges logisztikai támogatást. A reptérre érkező élelmiszert, vizet és felszerelést kocsikra rakták, majd a konvojokkal Kigaliba indultak. Ők mentették ki az UNAMIR sérült katonáit és több menekültet is Ruandából.

„Az ENSZ békefenntartóinak jelenléte miatt nem csak a csempészek száma csökkent radikálisan, de a határmentén élők is nagyobb biztonságban érezték magukat.”

1994 júniusában az ENSZ főtitkár javasolta a misszió felszámolását, mivel véleménye szerint a határ menti járőrözésnek nem volt sok értelme egy éppen zajló polgárháborúban. A misszió mandátumát szeptember 21-ig hosszabbította meg, de már augusztusban megkezdtek a művelet megszüntetését. Augusztus 15-én az UNOMUR létszámát 55 főre csökkentették, majd a hónap végére 46 főre; szeptember 21-én már csak 34 katona tartózkodott a műveleti területen, amikor is végleg megszűnt az UNOMUR.

Magyar békefenntartóként angolai és ugandai terepen

Most térjünk vissza az akkor még főhadnagyként szolgáló Makay Viktorhoz, aki 1992-ben az egri 24. Bornemissza Gergely felderítő zászlóalj állományába tartozott, majd áthelyezésre került a szolnoki gyorsreagálású zászlóaljhoz. A személyi beszélgetést a ceglédi hadtestparancsnokságon folytatták le.

Uganda. Forrás: UN

A visszaúton (Cegléd-Budapest – Eger) majdnem két órát kellett várakoznia, így bement a Nyugati Pályaudvar közelében található Honvédelmi Minisztériumba. Ott találkozott Szabó László ezredessel, akivel korábban együtt szolgált az iraki ENSZ misszióban, és aki az ENSZ misszióként felelt, így volt lehetősége javaslatot tenni a Magyarországról kiküldendő személyére. A rövid beszélgetést

követően felkínálták Makay főhadnagynak egy újabb külszolgálat lehetőségét Angolában. A parancsnoki beleegezést követően vezényelték a Zrínyi Miklós Katona Akadémiára, ahol háromhetes tanfolyamon készítettek fel a misszióba vezényelteteket. A tanfolyamon a Külügyminisztérium és a Katonai Felderítő Hivatal munkatársai alapos, szinte minden részletre kiterjedő felkészítést szer-

veztek, de emellett jogi, egészségügyi és minimális szaknyelvi ismeretekkel is felvértezték a kijelölt állományt. Mivel az első váltásban kivezényeltek még Angolában tartózkodtak, ezért a felkészítés során nem tudták felhasználni az ő tapasztalataikat. A békefenntartók felszerelése az akkori magyar viszonyokhoz képest jónak volt nevezhető, de jó pár cikk alkalmatlan volt a kinti feladatokra.

A felkészítés után a százados¹ 1992 decemberében utazott ki az ENSZ angolai missziójába (UNAVEM II), ahol az ottani felkészítést követően a mucusoi táborba került, amely az ország délkeleti részén, az angolai, namíbiai és zambiai hármashatár közelében az Okavango-folyó mellett található. A tábor felügyelő két békefenntartó a határforgalmat ellenőrizte, illetve a csempészek munkáját próbálták korlátozni a jelenlétükkel. A mavingai szektor parancsnoka egy kanadai ezredes, Cameron Ross volt, akit később felkértek, hogy állítson fel egy kis szakértő csoportot, amely az ugandai-ruandai határőrizeti misszió előkészítő törzseként (UNOMUR) a misszió felállításáért felelt.² A szakértőket az akkori angolai misszió állományából választották ki a legjobb képességű békefenntartók közül, így az afrikai békefenntartásban még kezdőnek számító Magyarországra számára komoly elismerésnek számított Makay százados beválasztása a csoportba.

1993. január elején Angolában eszkalálódott a helyzet, ugyanis a választásokat elvesztő, így ellenzékben lévő Savimbi úgy döntött, hogy visszamegy a bozótbá, és újra kezdi a harcot a kor-

mányszat ellen. Az UNITA így megszegte a korábbi tűzszüneti megállapodást. Ez nem csak a kormányerők elleni támadásokat jelentette, hanem a békefenntartók táborai is tűz alá kerültek, mivel Savimbi választási csalással vádolta az ENSZ-et és nem kívánatos személyekké nyilvánította az UNITA által ellenőrzött területen lévő ENSZ katonai megfigyelőket. A Világszervezetnek ekkor közel 70 tábora és megfigyelőpontja (team site) működött Angolában, amelyből rövid időn belül csak 5 (a kormány által ellenőrzött területen) maradt működőképes, a többiből elüldözték a békefenntartókat. A százados is ekkor hagyta el a felszámolásra került mucusoi táborát és került át a Luandában található ENSZ parancsnokságra. A tábor elhagyása sajnos nem úgy sikerült, ahogy azt tervezték. Már a konfliktus újbóli kirobbanása előtt is érezhető volt a feszültség több helyen is, de a békefenntartók és az UNITA fegyveresei között szívélyes viszony állt fenn, gyakran találkoztak egymással, kölcsönösen megtisztelték egymás rendezvényeit és gyakran segítettek a másik félnek, ha gondja adódott. Így volt ez a mucusoi táborban is, ezért is érte meglepetésként a békefenntartókat az UNITA fegyvereseinek és a helyi lakosságnak a hirtelen „kialakult” ellenségessége velük szemben. A mucusoi UNITA fegyveresei korábban, ha vadászni mentek, mindig adtak a zsákmányból a békefenntartóknak, akik tisztított ivóvízzel, cigarettával és elektromos áram biztosításával viszonozták a szívességet. Ezért is volt furcsa számukra a lakosság hangulatának gyors változása.

Az egyik nap több száz feldühödött helybéli jelent meg, akik a tábor körül lévő kerítést rángatták, majd közpört zúdítottak a sátrakban menedéket kereső békefenntartókra.³ Látható volt, hogy a „békés” tüntetőket a felfegyverzett UNITA-katonák irányították, akik maguk is tevőlegesen részt vállaltak a tábor elfoglalásában. A táborból elüldözött békefenntartók csak a saját, személyes tárgyaikat vihették el, minden más felszerelést (sátrak, aggregátorok, járművek, rádiók, stb.) a helyszínen kellett hagyniuk. Ekkor történt meg, hogy az egyik lázadó fegyveres puskatussal a magyar százados veséjét megütötte, mivel az szerinte túl lassan haladt a kimentésükre küldött helikopter felé. Máshol is történtek hasonló atrocitások, Lubangóban, ahol Hornyacsek Ferenc is szolgált, az UNITA fegyveresek rá is lőttek a békefenntartókra, de végül nem történt komolyabb sérülés. Az, hogy a helyzet nem durvult el jobban, főként a békefenntartók higgadságának volt köszönhető.

Miután a táborok nagy részét kiürítette az ENSZ, a katonák többsége a luandai parancsnokságra került, ahol azonban a feltételek nem voltak megfelelőek a jelentősen megnövekedett létszámú állomány kielégítő ellátására, így a misszió létszámát csökkentették. A „főlösslegessé váltakat” Windhoekba, Namíbia fővárosába evakuálták, ahol 2-3 hetet töltöttek el, majd egy részük véglegesen kivonásra került, vagy átcsoportosították őket más missziókba. Ekkor került át az ENSZ mozambiki missziójába Varjú Gusztáv, Katona István és több más magyar katona is.⁴ A létszámcsökkentés során Magyar-

országra nem küldtek vissza senkit, kivéve azt a tisztet, aki maláriával fertőződött meg, és gyógyulása a vártnál sokkal lassabbnak bizonyult.⁵

Néhány magyar katonatiszt, Fodor ezredes, Nyári Dezső őrnagy, Hornyacsek Ferenc, Kranczizki József és Makay Viktor századosok azonban maradtak az angolai misszióban. Makay századost ekkor Lubangó mellé vezényelték egy Namibe nevezetű kis tengerparti városkába. Ekkor kereste meg Ross ezredes, aki felajánlott számára egy szakértői beosztást az ugandai előkészítő törzsben, amit ő rövid gondolkodás után elfogadott. Természetesen ezt Magyarországon is engedélyeztetni kellett, de mivel az áttelepülés összes költségét az ENSZ fizette, a Honvédség nem támasztott akadályt, hanem engedélyezte az új misszióba történő áthelyezést. Makay százados végül 1993 áprilisában hagyta el Angolát. Az átköltözés során érte még néhány apró kellemetlenség, amelyek közül leginkább az döbbsentette meg, hogy a 100 kilónyi felszerelésével nem tudott közvetlenül Ugandába utazni, hanem először Brüsszelbe kellett repülnie, majd csak onnan mehetett Ugandába. Brüsszelig civilben utazott, és a reptéren öltözött át egyenruhába. Sajnos az ENSZ központjából elfelejtettek értesítést küldeni a már Kampalában lévő kanadai tisztnek, hogy pontosan mikor is érkezik a magyar társa, így az ugandai határőrök csak néztek a magyar békefenntartóra, „mint tyúk a lila kukoricára”, mikor az talpig magyar gyakorlóban, kék barettel a fején, és persze vízum nélkül megjelent az entebbei reptéren. Becsületükre legyen mondva, korrektül viselked-

tek vele, és a végén még taxit is találtak Makay századosnak, ami bevitte őt a kb. 30 kilométerre levő fővárosba, ahol aztán megtalálta kanadai társát. Az ugandai-ruandai határőrizeti misszió fontosságával az ENSZ Ruandai Segély Misszióját vezető Roméo Dallaire altábornagy is tisztában volt, az előkészítő csoport munkájáról a korábban már említett könyvében is megemlékezett. Az előkészítő részlegbe egy kanadai őrnagy és Makay százados került, akik az ugandai fővárosban, Kampalában kerültek elhelyezésre. A kanadai őrnagynak két hónap után lejárt a vezénylése, így hazautazott, őt egy kanadai tengerésztiszt váltotta, aki a misszió létrehozásáig maradt a területen. A csoport első vezetője a kanadai őrnagy volt, tőle – annak hazautazása után – Makay százados vette át a parancsnokságot.

Az „előretolt helyőrség” részeként a két tiszt a helyi UNDP (United Nations Development Program – az ENSZ Fejlesztési Programja) segítségével a felállításra kerülő misszió logisztikai hátterének biztosítását végezte. Tárgyalásokat folytattak több állami szervezettel és magánszeméllyel, akik támogatása elengedhetetlen volt a békefenntartók számára. Összegyűjtötték a különböző ajánlatokat, amelyek alapján sikerült felmérniük, hogy megoldható-e egy kb. 80 fős misszió logisztikai (szállás, étkezés, üzemanyag, karbantartás, stb.) ellátása. Ez a munka sok utazással járt, mivel az előkészítő csoport Kampalában élt, de a művelet központjául a fővárostól 300 kilométerre található Kabale városát jelölték ki, így értelemszerűen a helyi ellátórendszert igyekeztek fel-

mérni, illetve szóban megkötni velük az előszerződéseket. Természetesen az ENSZ ellátórendszerének joga volt felülbírálni a csoport által kötött megállapodásokat, de azokat végül mind jóváhagyták.⁶ A Ruvenzori-hegységben található Kabale eszményi hely volt a parancsnokság számára, mivel a magashegyi levegő miatt nem kellett számolni a maláriás megbetegedésekkel, amelyek köztudottan sok problémát okoznak az afrikai békeműveletek során. Az itt eltöltött hónapok során Makay százados nagyon jó kapcsolatokat épített ki a helyi katonákkal és civilekkel is, akikről igen sok részletet megtudott a szomszéd országban zajló eseményekről.⁷ A magyar tiszttel szerint az ugandai helyzet összehasonlíthatatlanul jobb volt az angolainál, hiszen a helyiek beszéltek angolul (Angolában, a lakosság jelentős hányada portugálul beszélt, amit a magyar békefenntartók akkor még egyáltalán nem beszéltek), illetve a biztonsági helyzet is sokkal kedvezőbb volt. A fenti okok miatt már-már „unalmasan nyugodtnak” is lehetett volna találni az ugandai tevékenységet, de azért szerencsére mindig történt olyan esemény, ami rádöbbenetett arra, hogy mégiscsak egy katonai műveletben szolgál.

Az előkészítő csoport

E csoportot kifejezetten katonákból, katonai célból hozták létre, és az ENSZ adminisztráció civil szakemberei csak az előkészítési folyamat lezárultával érkeztek Ugandába, amikor is megkezdték a határőrizeti misszió tényleges felállítását. Természetesen okozott egy kis interferenciát az előkészítő törzs munkája, mivel az ENSZ polgári alkalma-

Az UNAVEM II választási megfigyelőinek utazását elősegítő helikopter érkezik Luandába.

Forrás: UN Photos

zottai az általuk kitalált feszes, katonás rendszert átalakították az „ENSZ-civilek” eléggé sajtóságos szája íze szerint. Ez persze nem egyedülálló jelenség, majdnem minden békefenntartó műveletben vannak súrlódások a katonai, rendőri és a civil szervezetek között, mert bár azonos a céljuk, a megvalósításhoz használt eszközeik, eljárásaik és kommunikációjuk már jelentősen különböznek egymástól.

Az előkészítő munkát nehezítette, hogy az ott szolgálóknak nem csak a New York-i parancsnokság, hanem az ugandai UNDP elvárásainak kellett, hogy megfeleljenek, ez pedig gyakran teremtett kényelmetlen helyzetet, de a törzsben dolgozók, a helyiek segítségével minden problémára találtak kielégítő megoldást.

Makay százados több mint négy hónapot töltött Ugandában az UNOMUR műveletben, ahol még találkozott az öt váltó magyar katonákkal (Józsa László és Labancz Imre őrnagyokkal), majd visszavezényelték az angolai műveletbe, ahol a maradék háromhónapos szolgálati idejét töltötte. Ott az UNAVEM II parancsnokságán ügyeletes tisztként felügyelte a misszió táboraiiban és szektoraiban dolgozó ügyeletes tisztek munkáját. Ekkor találkozott kint egy Balmazújvárosból származó magyar hölgygel, aki egy angolai katonához ment feleségül, majd a konfliktus kirobbanásakor már nem tudott hazajutni. Makay százados és a többi magyar katona segítségével sikerült megoldást találni, hogy a hölgy és az ott született gyermekei hazatelepülhes-

senek Magyarországra. Nem mellékes megjegyeznünk, hogy Angolában több olyan katona és politikus él, aki korábban magyar felsőoktatási intézményben szerezte meg diplomáját, és közülük jó páran még magyarul is folyékonyan beszélnek.

Makay százados beszámolójából kitűnik, hogy szolgálata során a legnagyobb gondot a hazaitól eltérő körülmények okozták, az egészséges víz hiánya, az élelmezés monotonitása, a különböző trópusi betegségek, az UNITA és a különböző fegyveres frakciók banditái, a fel nem szedett aknák, a különböző mérges pókok, skorpiók és kígyók. Egyszer Ugandában vétlen autóbalesetet is szenvedett, amikor is kanadai kollégája elvesztette uralmát a járóautó fölött, amely ezáltal lecsúszott az úton, majd többször megpördülve a tetején állt meg, közben letarolt egy kisebb kukoricást. A tulajdonossal egyezkedve végül egy róla készített fényképpel úszták meg az ENSZ missziókban gyakori kártérítési pereket. A képet kinyomatva természetesen elküldték a gazdának. Nagy élmény volt a magyar tiszt számára, hogy láthatta a Viktória-tavat és a Nílus forrásvidékét, ahova magyarok akkoriban csak nagyon ritkán juthattak el, de természetesen Angolából is eljutott olyan szép helyekre, mint a világhírű Okavango-delta. A misszióban megszerzett tapasztalatait ugyan a Honvédség nem használta fel, azonban azokat ő további beosztásaiban sikeresen kamatoztatta.

Jegyzetek

- 1 Makay Viktor ekkor valójában még mindig csak főhadnagyi rendfokozattal bírt,

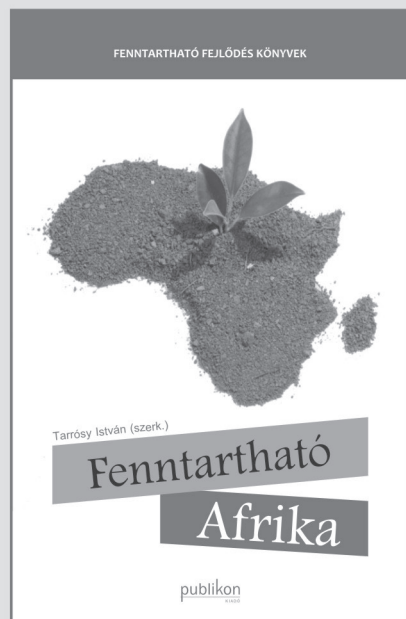
de az 1990-es évek elején olyan kevés ember beszélt még angolul, illetve volt képes békefenntartó műveletben dolgozni, hogy sokszor alacsonyabb rendfokozatú embereket magasabb beosztásba volt kénytelen helyezni a Magyar Honvédség. Ezt úgy oldották meg, hogy a misszió időtartalmára ideiglenesen „előléptették” a kint betöltendő rendfokozatba (mission rank) az oda kiküldött katonákat, majd a szolgálatuk lejártá után visszakerültek az eredeti beosztásukba és rendfokozatukba. Fordított helyzet (magasabb rendfokozatú katona kint kisebb rendfokozatban szolgált) sokkal ritkábban fordult elő. Ennek a gyakorlatnak az 1990-es évek végén vetettek véget, mivel az akkora már túlhaladottá vált, és már elegendő létszámban jelentkeztek missziókba az angol nyelvet jól beszélő katonák.

- 2 Ross ezredesről és az általa végzett munkáról említést tesz a ruandai mészárlásról írt könyvében (Shake Hands with the Devil: The Failure of Humanity in Rwanda) a ruandai missziót (UNAMIR) vezető kanadai tábornok, Roméo Dallaire altábornagy is.
- 3 Mivel az UNAVEM egy klasszikus katonai megfigyelői misszió volt, az ott szolgálók semmilyen fegyverrel nem rendelkeztek, az ő biztonságukat csak a szembenálló felekkel kötött szerződések szavatolták.
- 4 Papp István később alezredesként a Magyar Honvédség egyik legtapasztaltabb békefenntartója lett, akit egy nem kellőképpen átgondolt átszervezéskor korongedménnyel nyugdíjba küldtek. Ezután az EU felkérésére majd 2 évet szolgált Kongóban, ahol a biztonsági szektor reformjában vett részt, majd az ENSZ kérésére Nepálban vállalt beosztást, ahonnan Darfurba küldték át, ahol a lefegyverzési csoport parancsnokhelyettesként dolgozott. Itt rabolták el, majd egy meg nem nevezett összegért később szabadon bocsátották. Jelenleg Haitin dolgozik a Világszervezet missziójában. Egyébként az ENSZ nagyon szívesen alkalmaz

- nyugdíjas magyar katonákat, mivel azoknak rendkívül jó híre van a missziókban.
- 5 Viszonylag kevés magyar katona tartózkodott még akkor kint, az előírt 1 évnek csak a kisebb részét töltötték le, így mind-egyik vállalta a további szolgálatot az ENSZ más afrikai missziójában. Ebből a misszióból csak egészségügyi okok miatt repatriáltak (amikor valamilyen okból kifolyólag korábban fejezi be egy adott személy a missziót) tisztet, fegyelmi okokból nem. Egyébként a magyar kontingens tagjai a legfegyelmetettebbek közé tartoztak, ez részben köszönhető volt a gondos kiválasztásnak is.
 - 6 Hivatalosan az előkészítő csoport tagjainak nem volt semmilyen jogosultsága megállapodást kötni a helyi szervekkel, de az előkészítő folyamat során olyan kapcsolatokat sikerült kialakítaniuk, amelyek elengedhetetlenek bizonyultak a misszió később sikeréhez.
 - 7 Ruandában 1994-ben három hónap leforgása alatt legalább 800 ezer embert mészároltak le etnikai gyűlölettől áthatott, szélsőséges hutuk a tuszi kisebbség soraiból, illetve a gyűlölködésre és öldöklésre nem kapható, mérsékelt hutuk közül. A tömeggyilkosság apropója az volt, hogy április 6-án máig tisztázatlan körülmények között lezuhant a Juvénal Habyarimana (hutu) elnököt szállító repülőgép. A hutu többség hangadói nyomban a tuszikat vádolták az elnöki gép lelövésével, és rádión keresztül bosszúra hívták fel a hutu milíciákat. A heteken át tartó mészárlásnak az emigráns tuszikat tömörítő Ruandai Hazafias Front (RPF) vetett véget, miután a Paul Kagame által vezetett csapatok Ugandából bevonultak Ruandába. Az országban állomásozó kéksisakosok nem kaptak parancsot a beavatkozásra, így a Világszervezet saját tehetetlenségével maga is „hozzájárult” a népiirtáshoz.

Tarrósy István (szerk.)

Fenntartható Afrika

A kötet a fenntartható fejlődés fogalmának afrikai formáit vizsgálja különböző aspektusokból. A klímaváltozás negatív hatásai, a nők és férfiak egyenjóságának kérdései, Afrika gazdasági, pénzügyi és kereskedelmi rendszere, a jövőbeni fejlődési lehetőségek, az urbanizáció, a migráció és a környezetszennyezés egytől-egyig meghatározó kérdések, illetve megoldandó problémák Afrika és a világ számára.

A kötetben fiatal kutatók elemzik napjaink környezeti-gazdasági-társadalmi problémáit az afrikai kontinens szemszögéből.

Érdekes olvasmány és fontos kutatási terület az Afrika és a fejlődő világ iránt érdeklődők számára.

A kötet megrendelhető a kiadótól:
www.publikon.hu